

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-164-2.2025.14>

УДК 378.147:34]:001.8:[930.1(470)"199/200"

Розсоха А. П., Чаруха Р. Р.

НАУКОВИЙ ДИСКУРС ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПРАВОЗНАВСТВА: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті здійснено історіографічний аналіз, систематизовано існуючі підходи до проблеми гуманітарної підготовки майбутніх фахівців з правознавства в контексті історико-педагогічних, філософських досліджень. Визначено ступінь розробленості проблеми, узагальнено концептуальні позиції та ідеї, які формують сучасний дискурс гуманітарної підготовки майбутніх фахівців з правознавства у закладах вищої освіти.

Визначено теоретико-методологічні засади гуманітарної освіти, які охоплюють законодавчі, філософські, загальнотеоретичні, правознавчі підходи та узагальнені наукові погляди на структуру, зміст і функції гуманітарної освіти у підготовці правознавців.

Доведено, що методологічні засади історіографічного аналізу ґрунтуються на поєднанні філософських, психолого-педагогічних і правових наукових підходів, що дозволяє всебічно осмислити науковий дискурс щодо гуманітарної підготовки майбутніх правознавців, систематизувати існуючі концепції та визначити їх тенденції. Такий методологічний підхід забезпечує цілісність і наукову обґрунтованість історіографічного дослідження.

Виділено наукові принципи об'єктивності, історизму, комплексності, всебічності інтерпретації джерел, що стали методологічною основою історіографічного аналізу. Встановлено, що гуманітарні дисципліни відіграють ключову роль у забезпеченні міждисциплінарності змісту освіти, оскільки сприяють формуванню цілісного світогляду, критичного мислення, загальнолюдських цінностей, інтегруючи знання з філософії, історії, етики, педагогіки, психології, культурології в правову галузь освіти.

Ключові слова: гуманітарна підготовка, фахівці з правознавства, морально-етичні цінності, гуманітаризація освіти, професійна компетентність, вища школа, професійна підготовка, історіографічний аналіз.

У контексті сучасних викликів українського суспільства, інформатизації, глобалізації, воєнного стану, гуманітарна підготовка набуває нового звучання та постає як невід'ємний чинник формування зрілої, відповідальної й соціально активної особистості, здатної ефективно діяти в умовах складних трансформацій. Зростає увага до гуманітарної складової професійної підготовки майбутніх фахівців з правознавства, не лише як носія фахових знань, а як всебічно розвиненої, етично відповідальної та соціально активної особистості. У цьому контексті гуманітарна підготовка постає важливою умовою становлення професійної культури майбутнього правознавця, здатного здійснювати правозастосовну діяльність на основі цінностей гуманізму, верховенства права та поваги до людської гідності.

Водночас, у науковому просторі питання гуманітаризації правознавчої освіти має тривалу історію розвитку й дослідження. Вагомий корпус наукових праць, присвячених гуманітарній складовій підготовки фахівців, формувався поступово, відображаючи зміни освітніх парадигм, уявлень про роль гуманітарних дисциплін, підходів до розвитку особистості студента.

Вивченню проблеми гуманізації освіти присвячені праці Г. Балла, І. Бежа, Р. Бєланова, М. Бойченка, Л. Губерського, В. Загороднюка, Л. Нежданової, М. Шмиголя, які обґрунтовують людиноцентричний характер освітнього процесу та його аксіологічні засади.

Осмислення ролі освіти як чинника духовного й культурного розвитку людини, місця і значення гуманітарних знань у формуванні особистості, фахових компетентностей висвітлено у працях В. Андрущенко, А. Бойко, С. Гончаренка, Н. Дем'яненко, І. Зязюна, В. Кременя, Ю. Мальованого, О. Сухомлинської та інших.

А. Беляєва, Ю. Короткова, Г. Лещенко, Т. Фідяєва, Б. Чупринський, О. Юхимець зосереджували увагу на теоретичних і методичних аспектах гуманітарної підготовки майбутніх правознавців, зокрема на формуванні гуманістичних цінностей, правової культури та професійної компетентності.

Аналіз цих напрацювань дозволяє виявити проблемні аспекти, що залишаються недостатньо розробленими і потребують подальшого наукового опрацювання.

Метою статті є здійснення історіографічного аналізу наукових досліджень, присвячених гуманітаризації вищої освіти, виявлення основних концептуальних ідей наукового дискурсу в історико-педагогічній ретроспективі. Обґрунтувати сучасну гуманітарну педагогічну парадигму, що забезпечує підготовку майбутніх фахівців з правознавства на засадах професійної компетентності, гуманізму та соціальної відповідальності.

Для досягнення поставленої мети ми проаналізуємо теоретичні й методологічні підходи до вивчення проблеми та охарактеризуємо сучасний стан розробленості питання у вітчизняній та зарубіжній науці. Науковий дискурс історіографії гуманітарної підготовки майбутніх фахівців з правознавства передбачає аналіз еволюції наукових поглядів на зміст, структуру та функції гуманітарної освіти, виявлення ключових тенденцій, концепцій та ідей, що впливали на становлення сучасних підходів до підготовки таких фахівців у закладах вищої освіти.

У своєму дослідженні ми орієнтувалися на системний, компетентнісний, аксіологічний та особистісно орієнтований підходи, які дозволяють розглядати гуманітарну підготовку як багатовимірне явище, що поєднує змістові, ціннісні, діяльнісні та культурологічні компоненти. Методологічною основою історіографічного аналізу виступають також наукові принципи: об'єктивності, історизму, комплексності, всебічності інтерпретації джерел.

Так, застосування системного підходу забезпечує можливість аналізу гуманітарної підготовки як цілісної системи, що має внутрішню логіку розвитку і взаємозв'язки з іншими елементами професійної освіти. Особистісно орієнтований та аксіологічний підходи дозволяють оцінити значущість гуманітарної складової для формування професійних і морально-етичних якостей майбутніх фахівців з правознавства.

Проблематика гуманітаризації правової освіти має тривалу й багатовимірну історію, що бере початок у працях вітчизняних та зарубіжних

науковців кінця ХХ сторіччя. У цей період у науковому дискурсі з'являються дослідження, що обґрунтовували значущість гуманітарних знань для формування правника як етичної, культурної та відповідальної особистості.

У процесі аналізу наукових джерел з проблеми дослідження нами було систематизовано теоретико-методологічні засади гуманітарної освіти, які охоплюють *законодавчі, філософські, загальнотеоретичні, правознавчі* підходи.

На *законодавчому* рівні гуманітаризація освіти, інтеграція гуманітарних знань у професійну підготовку майбутнього фахівця в закладах освіти є важливою умовою його особистісного розвитку. У Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», у Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки проголошено принципи гуманітаризації освіти через етичне та громадянське виховання.

Так, у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки зазначено, що у змісті освітніх програм світовим трендом майбутнього буде їх міждисциплінарність, що надає фахівцям можливість всебічно, цілісно та більш глибоко дослідити об'єкт, розвиває навички критичного мислення. Водночас, більшого значення набуває свобода і відповідальність студента у формуванні індивідуальної освітньої траєкторії [25, с. 30].

У законі України «Про освіту» (2017) чітко закріплено гуманітарні, гуманістичні та ціннісні засади освітньої політики: людиноцентризм, гуманізм, демократизм, єдність знань, виховання та розвитку. А метою освіти є всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації.

Філософські засади гуманізму широко відтворені у працях вітчизняних вчених, таких як Г. Балл, І. Бех, Р. Беланова, М. Бойченко, Л. Губерський, В. Дропогуз, В. Загороднюк, Л. Нежданова, А. Трубенко, А. Шаповал, М. Шмиголь, Л. Нежданова.

Л. Нежданова, досліджуючи теорію гуманістичних цінностей у світлі етично-філософських концепцій стародавнього світу, середньовіччя та епохи відродження, розглядає гуманізм як принцип світогляду. Основою гуманізму, на переконання вченої, є безмежна можливість людини, її здатність до самовдосконалення, свободи та захисту своєї гідності, право бути щасливою, задовольняти свої потреби та інтереси. На відміну від релігійно-аскетичного погляду на людину, зазначає дослідниця, гуманісти Данте Аліг'єрі, Ф. Петрарка, Леонардо да Вінчі, М. Коперник, Н. Монтень, Ф. Бекон, У. Шекспір та ін. проголошують людину найвеличнішим дивом, вінцем творіння Бога, центром світотворення [Нежданова, с. 35].

І. Бех гуманістичні цінності розглядає як систему моральних орієнтирів, яка формує в особистості здатність діяти на засадах добра, гідності, свободи, поваги до людини та справедливості, а розвиток цих цінностей неможливий без активної внутрішньої позиції суб'єкта та усвідомленого прийняття моральних норм [3].

Г. Балл, окреслюючи сутність і принципи сучасного гуманізму, обґрунтовує психолого-педагогічні засади гуманізації загальної та професійної освіти та розкривається зміст свободи й надійності як особистісних орієнтирів. У психолого-педагогічному аспекті провідна ідея гуманізації освіти визначається як орієнтація її цілей, змісту, форм і методів на особистість того, хто навчається, стимулювання й гармонізацію її розвитку. При цьому, органічною складовою гуманізації освіти постає її гуманітаризація, сутність якої становить сприяння самовизначенню особистості у духовній культурі – як національній, так і світовій [2, с. 11].

М. Бойченко зосереджує увагу на класичному гуманізмі, де у кожній його версії людина має стати творцем себе і свого світу. У цьому сенсі глобальний світ можливий лише як гармонійне співіснування малих світів-монад, подібно до того, як це моделював Готфрід Ляйбніц [5, с. 125].

Л. Губерський зазначає, що глибокі зміни, які охопили всі сфери життя сучасного суспільства, істотно позначаються й на розвитку освіти і науки. Процеси диференціації та інтеграції соціально-гуманітарного знання набувають нових форм, а сучасна методологія висуває людину на перший план, розглядаючи її як активне, творче й смислотворче начало. Відтак, зростає увага до інтерпретації подій і відповідно до соціально-гуманітарного знання. Однак, загальна тенденція прослідковується досить чітко: поворот до людини і фундаментальних цінностей. Саме на цій методологічній платформі ідея гуманізму знайшла своє продовження у XXI столітті [11, с. 121].

В. Воронкова обґрунтовує концептуальні підходи до формування гуманістичної парадигми XXI століття та основних напрямків реалізації гуманізації політики, влади, суспільства. Розглядаються шляхи формування гуманітарної парадигми суспільства в контексті сучасного цивілізованого прогресу людства: подолання антагоністичних форм відчуження людини; поступового визнання людської особистості основним багатством суспільства; зростання значення освіти, зміни її змісту, форм і методів шляхом безперервності навчального-освітнього процесу; широкої гуманітаризації освіти; гуманізації діяльності виконавчої влади [8, с. 219].

В. Загороднюк розглядає гуманітарне знання у дзеркалі філософії постмодерну, акцентуючи увагу на його значенні для розширення економічної, наукової та політичної діяльності людини, ідеї індивідуальної свободи, громадянських прав [14, с. 26].

Наукове дослідження А. Трубенко, В. Дропогуз, А. Шаповал розкриває значення гуманітарних наук, їх зв'язок з політикою та погляди зарубіжних вчених щодо пріоритетних напрямків гуманітарних досліджень. Основою сучасного гуманітарного знання виступає людина як суб'єкт, об'єкт і самоціль. Це системне, цілісне й водночас розмаїте знання про людину, синергію процесу та результату її творчої активності в світі, призначення якого – бути надійним фундаментом сучасної людської мудрості, заснованої на синтезі досягнень філософії, соціології, психології, політології, економіки, культурології, історії, семіотики, соціолінгвістики та інших наук [27, с. 51-52].

М. Шмиголь зазначає, що через гуманітарні знання відкриваються шляхи світоглядно-ціннісних орієнтацій та шляхи становлення усвідомлених поглядів особистості. В основі гуманітарного знання лежить світоглядне осмислення світу, соціальний світ, історія, духовна культура [30, с. 163].

Досліджуючи гуманістичні цінності у світлі етично-філософських концепцій стародавнього світу, середньовіччя та епохи відродження, Л. Нежданова розглядає започатковану К'єркегором філософію особистості (екзистенціалізм), яка продовжила свій розвиток у гуманістичних концепціях відомих філософів ХХ століття – М. Хайдегера, Е. Фромма, А. Маслоу, К. Роджерса. Вищою гуманістичною цінністю є утвердження істино людського «Я» в людині й проявляються такі цінності через реалізацію сутнісних сил людини, моральне самовдосконалення, особистісний розвиток [Нежданова, с. 40].

У дослідженні А. Трубенко означена проблема передбачає розгляд таких категорій, як «картина світу», «гуманність», «гуманізм», «гуманітарний», «цінності», «добро», «краса». Науковець вважає, що сутнісним ядром гуманітарних проблем має бути гуманність, оскільки саме вона є проявом всезагальних ознак гармонії в Світі людини і людських відносин [27, с. 53].

Отже, ґрунтуючись на ідеях теоретичного філософського аналізу, слід зазначити, що гуманітарні знання є важливим інтелектуальним ресурсом формування цілісного світогляду майбутнього фахівця. Вони забезпечують не лише розуміння соціокультурних засад суспільного життя, а й сприяють усвідомленню ціннісних орієнтирів, норм і принципів, на яких ґрунтується правова реальність.

Загальнотеоретичне підґрунтя гуманітарної освіти в Україні сформоване у працях В. Андрущенка, А. Бойко, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя, Ю. Мальованого, О. Сухомлинської, які розглядали гуманітарну освіту як чинник формування особистості, її духовного світу, ціннісних орієнтацій.

У «Енциклопедії освіти» окреслено основні підходи до гуманітаризації освіти: включення гуманітарних знань (філософії, етики, літератури, мистецтва, культурології, історії) у зміст загальної та професійної освіти з метою формування особистісної культури, гуманістичного світогляду, духовної зрілості; інтеграція гуманітарного підходу в професійну підготовку, зокрема педагогів і фахівців соціогуманітарної сфери [17].

В. Андрущенко гуманітарну складову освіти розглядає як ключовий чинник формування особистості, що забезпечує духовний розвиток, ціннісну орієнтацію, громадянське самовизначення та моральну відповідальність людини. Освіта визначається як процес передачі знань і формування гуманістичних цінностей та інтегративного світогляду особистості [1].

А. Бойко зазначає, що головною характеристикою гуманізації освіти є сформоване ставлення фахівця до іншої людини. Водночас актуалізується значення всіх галузей знань, причетних до науки про людину: педагогіки, філософії, психології, соціології тощо. Педагогіка як комплексна наука посідає серед них пріоритетне місце [4].

Традиційна система навчання на думку С. Гончаренка недооцінювала свободу особистості як важливу умову самовираження в навчанні й творчості, ігнорувала характер міжособистісних стосунків між учасниками навчально-виховного процесу. Значна перевага технократичних підходів призвела до втрати гуманістичної осмисленості існування науки [10, с. 4]. Сучасна освіта – це не лише передавання знань про природу, суспільство, людину та її мислення, а передусім виховання інтелектуально розвиненої, творчої особистості, формування в неї загальнолюдських моральних цінностей і переконань, наукового світогляду, ідеалів, прагнень, здібностей, волі і почуттів [10, с. 5].

Концепція людиноцентризму В. Кременя трактується як методологічна основа гуманітаризації освітнього простору де гуманітарна освіта як фундамент особистісного розвитку, як духовна й моральна основа професіоналізму, визначає пріоритетність духовного, морального та культурного розвитку особистості над вузькопрофесійною підготовкою [20].

Гуманізація освіти І. Зязюна співвідноситься з гуманітаризацією, тобто виховному впливі предметів гуманітарного циклу та комунікативній взаємодії як основі освітнього процесу. Педагогічне мистецтво науковець трактує як гуманітарне явище, а свобода особистості розглядається у просторі педагогічної дії як філософська основа та елемент гуманістичної парадигми [16, с. 113].

О. Сухомлинська формування духовно-ціннісного світу вчителя розглядає як основу гуманітарної складової, культурного контексту в педагогічній освіті.. Гуманітаризація освіти у науковому світогляді вченої трактується як процес повернення особистості до цінностей культури, духовних цінностей, що протистоїть надмірній технократизації сучасної освіти [26].

Теоретико-методичні підходи до гуманітаризації змісту освіти, формування гуманістичної спрямованості особистості у вищій школі досліджували: Г. Боритко, Н. Дем'яненко, Н. Демченко, Т. Дороніна, Л. Лисенко, Н. Ничкало та інші.

У дослідженні Н. Ничкало становлення особистості фахівця у системі неперервної освіти пов'язане з гуманітарною підготовкою, метою якої є культурна ідентичність (збереження національних і загальнолюдських цінностей); етична зрілість (формування відповідальності, гідності, толерантності); соціальна активність (готовність до участі в громадському житті, волонтерство, патріотизм) [23, с. 142].

Н. Дем'яненко, окреслюючи проблему парадигмальних напрямів моделювання історичного розвитку вищої школи в Україні упродовж ХІХ – початку ХХІ століть, гуманітарну педагогічну парадигму розглядає як новітній етап у підготовці фахівців соціально-освітньої сфери та гуманітарних технологій. Посилюються тенденції університетизації освіти, запроваджуються багаторівневі моделі підготовки фахівців, університети визначаються основними осередками формування висококваліфікованих кадрів на основі інтеграції високого рівня фундаментальної, спеціальної та психолого-

педагогічної підготовки, гуманізації й гуманітаризації змісту навчання. У педагогічній науці й практиці замінюється модель «викладач–студент» на партнерську модель «колега–колега» в напрямі співпраці й співтворчості. Формуються не лише знання, професійні вміння, компетентності, а й особистість як суб'єкт самопізнання і власного досвіду [12, с. 95-96].

Отже, у теорії і практиці вищої освіти гуманітарна складова освіти розглядається як необхідна умова формування цілісної особистості, здатної до морального вибору, ціннісного судження, духовного зростання та відповідального громадянського життя. Формуються не лише знання, професійні вміння, компетентності, а й особистість як суб'єкт самопізнання і власного досвіду.

У галузі *правознавчої* освіти гуманітарна складова розглядається як необхідна умова професійного становлення майбутніх правознавців, оскільки такий фахівець має володіти не лише правовими знаннями, а й розумінням соціокультурного контексту правозастосування.

Гуманітарний потенціал правознавчої освіти досліджували А. Беляєва, Ю. Короткової, Г. Лещенко, Т. Фідяєвої, Б. Чупринський, О. Юхимець та інші. Науковці наголошували на необхідності інтеграції філософії, етики, риторики, культурології, історії в підготовку правників, підкреслюючи важливість гуманітарного підґрунтя для формування їхнього професійного світогляду та ціннісних орієнтирів.

Б. Чупринський правовову культуру розглядає як своєрідну форму гармонійного розвитку людини, через яку досягається загальносоціальний прогрес, пов'язаний зі створенням власне правових цінностей (способи й засоби дозволу соціальних конфліктів, інститути забезпечення прав людини тощо) і наданням суспільству необхідних юридичних умов для спокійного й упорядкованого розвитку [29, с. 34]. Формування гуманістичних орієнтацій майбутніх фахівців юридичного профілю визначається впливом на пізнавальні здібності особистості гуманітарного знання. Тобто, пошук шляхів її реалізації має здійснюватися через модернізацію освіти з урахуванням потреб її гуманізації та гуманітаризації на всіх рівнях освітнього процесу [24].

Т. Фідяєва, спрямовуючи науковий пошук на підготовку майбутніх правознавців в закладах вищої освіти, окреслює гуманітарну складову такої підготовки, яка спрямована на формування духовної особистості. У правничій діяльності мають місце духовні потреби та мотиви збагачення духовного світу особистості як власного, так й іншої людини [32, с. 88].

Учені Г. Лещенко, А. Беляєва виокремлюють когнітивно-діяльнісну складову професійної компетентності майбутніх юристів, що включає фахові знання й уміння, способи мислення, соціальні функції та громадянську позицію. Когнітивно-діяльнісна складова підготовки правників має спиратися на гуманітарні дисципліни, що формують громадянську культуру [21].

Ю. Короткова, розкриваючи сутність та структуру міжкультурної компетентності майбутніх юристів, тлумачить цей феномен як інтегративну багаторівневу професійно-особистісну якість, що синтезує сукупність знань,

умінь, ставлень, ціннісних установок, обумовлених метою і завданнями міжкультурного спілкування на засадах взаємоповаги, взаєморозуміння, взаємозбагачення [19, с. 50].

Нам імпонує думка Т. Фідяєвої, що основу ефективної комунікації майбутніх фахівців з правознавства формують окремі особистісні властивості, такі як риторична грамотність, володіння основними психологічними прийомами, PR-технологіями і методами соціальної взаємодії [32].

Вважаємо за необхідне зазначити, що ці компоненти гуманітарної підготовки забезпечують здатність майбутнього юриста вибудовувати конструктивний діалог, здійснювати переконливий вплив, грамотно презентувати правову позицію та дотримуватися етичних норм професійного спілкування.

Отже, на думку цитованих учених, гуманітарна підготовка майбутніх фахівців з правознавства інтегрує завдання освіти, самоосвіти, виховання та самовиховання, механізм формування компетентностей та особливого способу мислення, які забезпечують єдність гуманітарних знань і гуманістичної поведінки, прагнення та вміння співвідносити власні службові та особисті інтереси з соціальними нормами.

У зарубіжному науково-педагогічному дискурсі гуманітарна складова підготовки юристів розглядається вже не як «додаток» до професійних дисциплін, а як один із ключових компонентів, що формує ціннісну, етичну й критично-рефлексивну компетентність фахівця.

D. Valančienė, Y. Makhovenko на основі результатів емпіричних досліджень, проведених в Литовських університетах, наголошують на визначальній ролі гуманітарної складової у підготовці майбутніх правознавців. Саме гуманітарна складова освітнього процесу забезпечує формування ціннісно-світоглядних орієнтацій майбутніх правознавців, розвитку їхньої моральної рефлексії, етичного судження та здатність до відповідального прийняття професійних рішень у складних соціально-правових контекстах [34, с. 43].

P. E. Leighton здійснює аналіз проблеми допустимих меж трансляції викладачами права суперечливих етичних, моральних і політичних поглядів. Дослідження проводилося у межах освітньої програми бакалавра з права і засвідчило, що у процесі підготовки формуються не лише знання, професійні вміння, компетентності, а й особистість як суб'єкт самопізнання і власного досвіду. Формування цінностей у майбутніх правників є невід'ємним і неминучим компонентом юридичної освіти, від якого неможливо повністю абстрагуватися в процесі професійної підготовки [35, с. 207].

T. Casey аналізує кризові тенденції юридичної освіти у Сполучених Штатах Америки в умовах посилення академічної критики та зростання ринкових впливів. Автор обґрунтовує необхідність трансформації юридичної освіти з метою підвищення її релевантності потребам юридичної практики, акцентуючи увагу на розвитку досвідно-орієнтованого (емпіричного) навчання. Дослідником проаналізовано впровадження інноваційних програм, що

інтегрують практичний компонент у цілісний процес підготовки майбутніх правників [36].

С. А. Díaz Díez, професор Колумбійського університету, обґрунтовує значення літератури в етичному вихованні майбутніх юристів, спираючись на концептуальні підходи, розроблені в працях американського філософа. На основі якісної методології дослідження, документального аналізу, стверджується, що читання та критичне обговорення оповідань, романів, віршів та інших літературних жанрів студентами юридичних факультетів може викликати моральні емоції, які гуманізують знання юридичного матеріалу та сприяють більш етичним професійним практикам. Естетичний досвід фактично збагачує етичне судження як у процесі викладання права, так і в професійному житті [33].

Узагальнення результатів розглянутих досліджень засвідчує стійку тенденцію в зарубіжній науковій думці до визнання гуманітарної складової невід'ємним елементом сучасної юридичної освіти. Формування професійної ідентичності майбутніх правознавців, їхнього етичного судження та здатності до відповідального прийняття рішень неможливе без цілеспрямованого залучення гуманітарних дисциплін.

Висновки. Отже, сучасні виклики зумовлюють необхідність вдосконалення та відповідних змін у змісті підготовки майбутніх фахівців з правознавства, що відповідають цінностям демократичного суспільства та соціальної справедливості. Необхідність гуманітарної підготовки засвідчує поєднання фундаментальності, ступінчастості пізнання та світоглядних позицій. Орієнтація на ці пріоритети сприятиме становленню сучасної правознавчої освіти як міждисциплінарної галузі, яка включає в себе ціннісні, гуманітарні й етичні параметри, широко використовує традиції світової та вітчизняної культури. Історіографічний аналіз наукового дискурсу свідчить про тенденцію до посилення гуманітаризації освіти та поступове утвердження людини як ключової цінності сучасного суспільства.

Використана література:

1. Андрущенко В. П. Феномен освіти : монографія у 5-ти книгах / за заг. ред. Н. В. Кочубей. Суми : Університетська книга, 2020. Кн. 1. 451 с.
2. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) : видання друге, доповнене. Житомир : ПП «Рута», Вид-во «Волинь», 2008. 232 с.
3. Бех І. Д. Особистість у саяві духовності : монографія. Київ–Чернівці : «Букрек», 2021. 244 с.
4. Бойко А. М. Концептуальні основи особистісно-соціального виховання. Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні. 1992–2002. Харків, 2002. Ч. 1. С 116–133.
5. Бойченко М. І. Світогляд як народження світу для людини: гуманістична перспектива. *Філософія людяності в освіті, науці та житті* : збірник наукових матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті професора Анатолія Олексійовича Приятельчука (м. Київ, 12 травня 2023 року) / ред. кол. А. Є. Конверський, Л. В. Губерський [та ін.]. Київ : ВАДЕКС, 2023. С. 124-126.
6. Васянович Г. П. Гуманітарна освіта як важливий складник підготовки кваліфікованих робітничих кадрів. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 2. С. 73-80.
7. Вознюк О. В. Педагогічна синергетика: генеза, теорія і практика : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2012. 708 с. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/9067/>

8. Воронкова В. Гуманізація освіти, науки, політики, влади, суспільства. *Філософія освіти*. 2008. Вип. 1-2 (7). С. 204-220.
9. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. С. 250.
10. Гончаренко С., Мальований Ю. Гуманізація і гуманітаризація освіти. *Шлях освіти*. 2001. С. 2-6.
11. Губерський Л. В. Практичний гуманізм як світоглядна основа нової ідеології міжнародного співробітництва. *Філософія людяності в освіті, науці та житті* : збірник наукових матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті професора Анатолія Олексійовича Приятельчука (м. Київ, 12 травня 2023 року) / ред. кол. А. Є. Конверський, Л. В. Губерський, [та ін.]. Київ : ВАДЕКС, 2023. С. 119-123.
12. Дем'яненко Н. М. Парадигмальні напрями моделювання історичного розвитку вищої школи в Україні XIX-початку XXI ст. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка*. Серія: Педагогічні науки / за заг. ред. В. Є. Бенери. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 14. С. 89-98.
13. Духаніна Н. М., Лесик Г. В. Взаємозв'язок ціннісних орієнтацій молоді та соціально-гуманітарних дисциплін вузівського циклу. *Молодий вчений*. 2018. Вип. 5 (57). (Травень). 507-10. URL : <https://molodyvchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4564>
14. Загороднюк В. П. Гуманітарне знання у дзеркалі філософії постмодерну (від «археології знання» М. Фуко до «привидів Маркса» Ж. Дерріда). *Гуманітарні науки і освіта сьогодні*. Матеріали читань до Днів науки Центру гуманітарної освіти НАН України 2021 : збірка допов. наукової конф., 15–18 травня 2021 р. К., 2021. С. 19-27.
15. Закон України «Про освіту»: від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
16. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. Вид.: Черкаси : Видавничий відділ ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
17. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України : головний ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
18. Кірюхіна М. В. Модель гуманітарної підготовки майбутніх технічних фахівців авіаційної галузі у закладах вищої освіти. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. 2020. № 1 (19). С. 174-180.
19. Короткова Ю. Формування міжкультурної компетентності майбутніх юристів під час базової підготовки в закладах вищої освіти. *Освітологічний дискурс*, 2019. № 3-4 (26-27). С. 48–60.
20. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ : Педагогічна думка, 2009. 520 с.
21. Лещенко Г. А., Беляєва А. М. Формування професійної компетентності майбутніх юристів. *Young Scientist*. 2023. № 6 (118). С. 47–50.
22. Нежданова Л. Теорія гуманістичних цінностей у світлі етично-філософських концепцій стародавнього світу, середньовіччя та епохи відродження. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 2022. № 28. С. 34-41. URL : <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/3811>
23. Ничкало Н. Г. Педагогіка праці як чинник культурної трансформації суспільства. *Професійна освіта і педагогіка*. 2023. № 1. С. 142-152.
24. Растригіна А. М., & Давідовіч Н. Гуманітарні науки в реаліях сучасної освіти України та Ізраїлю. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки, 2021. (196), 47-52. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-196-47-52>
25. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
26. Сухомлинська О. В. Громадянське виховання і сучасна освіта: від здобутого – до нових акцентів і наголосів. *Педагогіка і психологія*. 2015. № 2. С. 5–13.
27. Трубенко А. І., Драпогуз В. П., Шаповал А. П. Гуманітарні знання і сучасність. *Гуманітарні науки і освіта сьогодні*. Матеріали читань до Днів науки Центру гуманітарної освіти НАН України 2021 : збірка допов. наукової конф., 15–18 травня 2021 р. К., 2021. С. 49-53.
28. Чистовська І. П. Гуманізація та гуманітаризація навчально-виховного процесу у вищих технічних навчальних закладах. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. 2008. № 1 (22). С. 191–193.
29. Чупринський Борис Олександрович. Формування професійної культури майбутніх юристів: філософсько-правове дослідження : дис. ... к. юрид. н. (12.00.12 – філософія права). Львів. 2009.

30. Шмиголь М. Ф. Гуманітарне знання та його системоутворююча роль в сучасній освіті. *Гілея : науковий вісник*. 2019. Вип. 141 (2). С. 161-164. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_141%282%29_37
31. Трубенко А. І., Драпогуз В. П., Шаповал А. П. Гуманітарне знання і сучасність. *Гуманітарні науки і освіта сьогодні*. Матеріали читань до Днів науки Центру гуманітарної освіти НАН України 2021 (Київ, 15–18 травня 2021 р.). К., 2021. С. 49-53.
32. Фідаєва Тетяна Сергіївна. Педагогічні умови підготовки майбутніх правознавців до професійного іншомовного спілкування в закладах вищої освіти : дис. ... доктора філософії : 015. Харків, 2025. 284 с.
33. Díaz Díez C. A. Literatura en la educación ética para el ejercicio de la profesión jurídica: La propuesta pedagógica de Martha C. Nussbaum en los estudios de Derecho. *Revista Pedagogía Universitaria Y Didáctica Del Derecho*, 2025. 12 (1), 241–258. <https://doi.org/10.5354/0719-5885.2025.76305>
34. Dovile Valančienė, Yevgen Makhovenko. The moral compass of law: ensuring ethical standards through legal education? *Philosophy. Sociology*. Volume 35, No. 2. 2024. P. 43–54. <https://doi.org/10.6001/fil-soc.2024.35.2Priedas.Special-Issue.5>
35. Patricia Evelyn Leighton. The changing nature of the providers of legal education in England and Wales-diversity or major risks?. *International Journal of the Legal Profession*. 2025.32(2), pages 207-223. <https://doi.org/10.1080/03069400.2023.2246360>
36. Casey T. (Casey, Timothy). Reforming the legal curriculum: Integration into the practice. *Redu-revista de docencia universitaria*. 2014. P. 65-91. DOI 10.4995/redu.2014.5491

References :

1. Andrushchenko V. P. (2020). Fenomen osvity : monohrafiia u 5-ty knyhakh [The Phenomenon of Education: A Monograph in 5 Books] / za zah. red. N. V. Kochubei. Sumy : Universytetska knyha. Kn. 1. 451 s. [in Ukrainian].
2. Ball H. O. (2008). Oriientyry suchasnoho humanizmu (v suspilnii, osvitnii, psykholohichnii sferakh) : vydannia druhe, dopovnene [Landmarks of modern humanism (in the social, educational, psychological spheres): second edition, supplemented]. Zhytomyr : PP «Ruta», Vydavnytstvo «Volyn». 232 s. [in Ukrainian].
3. Bekh I. D. (2021). Osobystist u siaivi dukhovnosti : monohrafiia [Personality in the radiance of spirituality : monograph]. Kyiv-Chernivtsi : «Bukrek». 244 s. [in Ukrainian].
4. Boiko A. M. (2002). Kontseptualni osnovy osobystisno-sotsialnoho vykhovannia. Rozvytok pedahohichnoi i psykholohichnoi nauk v Ukraini. 1992–2002 [Conceptual foundations of personal and social education. Development of pedagogical and psychological sciences in Ukraine. 1992–2002]. Kharkiv. Ch. 1. S 116–133 [in Ukrainian].
5. Boichenko M. I. (2023). Svitohliad yak narodzhennia svitu dlia liudyny: humanistychna perspektyva [Worldview as the birth of the world for man: a humanistic perspective]. *Filosofiiia liudianosti v osviti, nauksi ta zhytti : zbirnyk naukovykh materialiv kruhloho stolu, prysviachenoho pamiaty profesora Anatoliiia Oleksiiovycha Priatelchuka* (m. Kyiv, 12 travnia 2023 roku) / red. kol. A. Ie. Konverskyi, L. V. Huberskyi, [ta in.]. Kyiv : VADEKS. S. 124-126 [in Ukrainian].
6. Vasianovych H. P. (2013). Humanitarna osvita yak vazhlyvyi skladnyk pidhotovky kvalifikovanykh robitnychykh kadriv [Humanities education as an important component of training qualified workers]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy*. № 2. S. 73-80 [in Ukrainian].
7. Vozniuk O. V. (2012). Pedahohichna synerhetyka: heneza, teoriia i praktyka : monohrafiia [Pedagogical Synergetics: Genesis, Theory and Practice : monograph]. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU imeni Ivana Franka. 708 s. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/9067/> [in Ukrainian].
8. Voronkova Valentyna (2008). Humanizatsiia osvity, nauky, polityky, vlady, suspilstva [Humanization of education, science, politics, government, society]. *Filosofiiia osvity*. Vyp. 1-2 (7). S. 204-220 [in Ukrainian].
9. Honcharenko S. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. K. : Lybid. S. 250 [in Ukrainian].
10. Honcharenko S., Malovanyi Yu. (2001). Humanizatsiia i humanitaryzatsiia osvity [Humanization and humanitarianization of education]. *Shliakh osvity*. S. 2-6 [in Ukrainian].
11. Huberskyi L. V. (2023). Praktychnyi humanizm yak svitohliadna osnova novoi ideolohii mizhnarodnoho spivrobotnytstva [Practical humanism as the ideological basis of a new ideology of international cooperation]. *Filosofiiia liudianosti v osviti, nauksi ta zhytti : zbirnyk naukovykh materialiv kruhloho*

- stolu, prysviachenoho pamiati profesora Anatolii Oleksiiovycha Pryiatelchuka (m. Kyiv, 12 travnia 2023 roku) / red. kol. A. Ie. Konverskyi, L. V. Huberskyi, [ta in.]. Kyiv : VADEKS. S. 119-123 [in Ukrainian].
12. Demianenko N. M. (2022). Paradyhmalni napriamy modeliuвання istorichnoho rozvytku vyshchoi shkoly v Ukraini KhIKh-pochatku KhKHi st. [Paradigmatic directions of modeling the historical development of higher education in Ukraine in the 19th and early 21st centuries]. *Naukovyi visnyk Kremenetskoï oblasnoï humanitarno-pedahohichnoï akademii im. Tarasa Shevchenka. Serii: Pedahohichni nauky / za zah. red. V. Ie. Benery. Odesa : Vydavnychi dim «Helvetyka». Vyp. 14. S. 89-98* [in Ukrainian].
  13. Dukhanina N. M., Lesyk H. V. (2018). Vzaiemozviazok tsinnisnykh oriantatsii molodi ta sotsialno-humanitarnykh dystsyplin vuzivskoho tsykladu [The relationship between value orientations of youth and social and humanitarian disciplines of the university cycle]. *Molodyi vchenyi. Vyp. 5 (57). (Traven), 507-10. <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4564>* [in Ukrainian].
  14. Zahorodniuk V. P. (2021). Humanitarne znannia u dzerkali filosofii postmodernu (vid «arkheologii znannia» M. Fuko do «pryvydiv Marksa» Zh. Derrida) [Humanitarian knowledge in the mirror of postmodern philosophy (from M. Foucault's "archaeology of knowledge" to J. Derrida's "ghosts of Marx")]. *Humanitarni nauky i osvita sohodni. Materialy chytan do Dniv nauky Tsentru humanitarnoi osvity NAN Ukrainy 2021 : zbirka dopov. naukovoï konf., 15–18 travnia 2021 r. K. S. 19-27* [in Ukrainian].
  15. Zakon Ukrainy «Pro osvitu»: vid 5 veresnia 2017 r. № 2145-VIII [Law of Ukraine "On Education": dated September 5, 2017 No. 2145-VIII]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
  16. Ziazun I. A. (2008). Filosofiia pedahohichnoi dii : monohrafiia [Philosophy of pedagogical action: monograph]. Vyd.: Cherkasy, Vydavnychi viddil ChNU im. Bohdana Khmelnytskoho. 608 s. [in Ukrainian].
  17. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education] / Akad. ped. nauk Ukrainy: holovnyi red. V. H. Kremen. K. : Yurinkom Inter, 2008. 1040 s. [in Ukrainian].
  18. Kiriukhina M. V. (2020). Model humanitarnoi pidhotovky maibutnykh tekhnichnykh fakhivtsiv aviatsiinoï haluzi u zakladakh vyshchoï osvity [Model of humanitarian training of future aviation technical specialists in higher education institutions]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. № 1 (19). S. 174-180* [in Ukrainian].
  19. Korotkova Yu. (2019). Formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti maibutnykh yurystiv pid chas bazovoi pidhotovky v zakladakh vyshchoï osvity [Formation of intercultural competence of future lawyers during basic training in higher education institutions]. *Osvitohichnyi dyskurs. № 3-4 (26-27). S. 48–60* [in Ukrainian].
  20. Kremen V. H. (2009). Filosofiia liudynotsentryzmu v stratehiakh osvitnoho prostoru [Philosophy of humanism in educational space strategies]. Kyiv : Pedahohichna dumka. 520 s. [in Ukrainian].
  21. Leshchenko H. A., Beliaieva A. M. (2023). Formuvannia profesiinoï kompetentnosti maibutnykh yurystiv [Formation of professional competence of future lawyers]. *Young Scientist. № 6 (118). S. 47–50* [in Ukrainian].
  22. Nezhdanova L. (2022). Teoriia humanistychnykh tsinnosti u svitli etychno-filosofskykh kontseptsii starodavnoho svitu, serednovichchia ta epokhy vidrodzhennia [The theory of humanistic values in the light of ethical and philosophical concepts of the ancient world, the Middle Ages and the Renaissance]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems. № 28. S. 34-41. URL : <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/3811>* [in Ukrainian].
  23. Nychkalo N. H. (2023). Pedahohika pratsi yak chynnyk kulturnoi transformatsii suspilstva [Labor pedagogy as a factor in the cultural transformation of society]. *Profesiina osvita i pedahohika. № 1. S. 142-152* [in Ukrainian].
  24. Rastryhina A. M., & Davidovich N. (2021). Humanitarni nauky v realiiakh suchasnoï osvity Ukrainy ta Izrailiu [Humanities in the realities of modern education in Ukraine and Israel]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky. (196), 47-52. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-196-47-52>* [in Ukrainian].
  25. Stratehiia rozvytku vyshchoï osvity v Ukraini na 2022–2032 roky vid 23 liutoho 2022 r. № 286-r [Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032 dated February 23, 2022 No. 286-r]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

26. Sukhomlynska O. V. (2015). Hromadianske vykhovannia i suchasna osvita: vid zdobutoho – do novykh aktsentiv i naholosiv [Civic education and modern education: from what has been achieved to new accents and emphases]. *Pedahohika i psykhologhiia*. № 2. S. 5–13 [in Ukrainian].
27. Trubenko A. I., Drapohuz V. P., Shapoval A. P. (2021). Humanitarni znannia i suchasnist. Humanitarni nauky i osvita sohodni [Humanities and modernity. Humanities and education today]. *Materialy chytan do Dniv nauky Tsentru humanitarnoi osvity NAN Ukrainy 2021* : zbirka dopov. naukovoï konf., 15–18 travnia 2021 r. K. S. 49-53 [in Ukrainian].
28. Chystovska I. P. (2008). Humanizatsiia ta humanitaryzatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu u vyschyykh tekhnichnykh navchalnykh zakladakh [Humanization and humanitarianization of the educational process in higher technical educational institutions]. *Visnyk NTUU «KPI». Filosofiia. Psykhologhiia. Pedahohika* : zbirnyk naukovykh prats. № 1 (22). S. 191–193 [in Ukrainian].
29. Chuprynskyi Borys Oleksandrovych (2009). Formuvannia profesiinoi kultury maibutnikh yurystiv: filosofsko-pravove doslidzhennia : dys. ... k. iuryd. n. (12.00.12 – filosofiia prava) [Formation of the professional culture of future lawyers: philosophical and legal research: dissertation ... candidate of law (12.00.12 – philosophy of law)]. Lviv [in Ukrainian].
30. Shmyhol M. F. (2019). Humanitarne znannia ta yoho systemoutvoriuiucha rol v suchasniï osviti [Humanitarian knowledge and its system-forming role in modern education]. *Hileia : naukovyi visnyk*. Vyp. 141 (2). S. 161-164. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_141%282%29_37 [in Ukrainian].
31. Trubenko A. I., Drapohuz V. P., Shapoval A. P. (2021). Humanitarne znannia i suchasnist [Humanities and modernity]. *Humanitarni nauky i osvita sohodni*. Materialy chytan do Dniv nauky Tsentru humanitarnoi osvity NAN Ukrainy 2021 (Kyiv, 15–18 travnia 2021 r.) K. S. 49-53 [in Ukrainian].
32. Fidiaieva Tetiana Serhiivna (2025). Pedahohichni umovy pidhotovky maibutnikh pravoznavtsiv do profesiinoho inshomovnoho spilkuvannia v zakladakh vyshchoi osvity : dys. ... doktora filosofii : 015 [Pedagogical conditions for training future lawyers for professional foreign language communication in higher education institutions: dissertation ... Doctor of Philosophy: 015]. Kharkiv. 284 s. [in Ukrainian].
33. Díaz Díez C. A. (2025). Literatura en la educación ética para el ejercicio de la profesión jurídica: La propuesta pedagógica de Martha C. Nussbaum en los estudios de Derecho. *Revista Pedagogía Universitaria Y Didáctica Del Derecho*. 12 (1), 241–258. <https://doi.org/10.5354/0719-5885.2025.76305>
34. Dovile Valančienė, Yevgen Makhovenko (2024). The moral compass of law: ensuring ethical standards through legal education? *Philosophy. Sociology*. Volume 35, No. 2. P. 43–54. <https://doi.org/10.6001/fil-soc.2024.35.2Priedas.Special-Issue.5>
35. Patricia Evelyn Leighton (2025). The changing nature of the providers of legal education in England and Wales-diversity or major risks?. *International Journal of the Legal Profession*. 32 (2). P. 207-223. <https://doi.org/10.1080/03069400.2023.2246360>
36. Casey T. (Casey, Timothy) (2014). Reforming the legal curriculum: Integration into the practice. *Redu-revista de docencia universitaria*. P. 65-91. DOI 10.4995/redu.2014.5491

A. ROZSOKHA, R. CHARUKHA. Scientific discourse on the humanities training of future legal professionals: a historiographical analysis.

The article provides a historiographical analysis and systematizes existing approaches to the problem of humanitarian training of future specialists in law in the context of historical, pedagogical, and philosophical research. It determines the degree of development of the problem and summarizes the conceptual positions and ideas that shape the current discourse on the humanities education of future legal professionals in higher education institutions.

The theoretical and methodological foundations of humanities education are identified, covering legislative, philosophical, general theoretical, and legal approaches, as well as generalized scientific views on the structure, content, and functions of humanities education in the training of legal professionals.

It has been proven that the methodological foundations of historiographical analysis are based on a combination of philosophical, psychological, pedagogical, and legal scientific approaches, which allows for a comprehensive understanding of the scientific discourse on the humanities education of future lawyers, systematization of existing concepts, and identification of their trends. This methodological approach ensures the integrity and scientific validity of historiographical research.

The scientific principles of objectivity, historicism, comprehensiveness, and comprehensiveness

of interpretation of sources, which have become the methodological basis of historiographical analysis, have been identified. It has been established that the humanities play a key role in ensuring the interdisciplinarity of educational content, as they contribute to the formation of a holistic worldview, critical thinking, and universal human values, integrating knowledge from philosophy, history, ethics, pedagogy, psychology, and cultural studies into the legal field of education.

Keywords: *humanitarian training, legal specialists, moral and ethical values, humanization of education, professional competence, higher education, professional training, historiographical analysis.*

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-164-2.2025.15>

УДК 355.23:316.46:(470+571:477)

Роценков Т. О., Зиза М. М.

ВІЙСЬКОВЕ ЛІДЕРСТВО В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ. ДОСВІД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

У статті висвітлено окремі аспекти формування у сучасного офіцера і сержанта (керівника військового підрозділу) навичок протидії інформаційним загрозам як однієї з важливих компетентностей військового лідера в умовах сучасного збройного конфлікту.

Відповідно до вимог доктрини військового лідерства у моделі формування військового лідерства військовий лідер має володіти цифровою компетентністю – здатністю і готовністю ефективно критично використовувати ІТ-технології для оперативного вирішення різноманітних системних проблем і виконання поставлених завдань; володіти основами цифрової грамотності та кібербезпеки; орієнтуватися в інформаційному середовищі, що постійно розвивається.

У дослідженні здійснено комплексний аналіз впровадження у військове лідерство зазначеної компетентності в умовах інформаційної війни на прикладі російсько-українського збройного конфлікту. Обґрунтовано способи формування цієї компетентності військового лідера під час управління підрозділом шляхом інтеграції компетентностей у галузі інформаційної безпеки, стратегічних комунікацій, медіаграмотності й протидії інформаційно-психологічним операціям (ІПСО).

Доведено, що військове лідерство у сучасних умовах потребує формування цифрової компетенції, що виходить за межі традиційного управління підрозділом на полі бою. Російсько-українська війна чітко засвідчила, що успішне виконання бойових завдань неможливе без ефективно протидії інформаційним загрозам, які набувають дедалі складніших і різноаспектних форм. Сучасний військовий лідер – це не лише організатор, тактик і стратег, а й ключова фігура у формуванні морально-психологічної стійкості особового складу, захисту від маніпулятивного впливу, пропаганди і фейків.

Ключові слова: *військове лідерство, інформаційна війна, інформаційно-психологічні операції (ІПСО), фейки, медіа грамотність, критичне мислення, цифрова гігієна, морально-психологічна стійкість, стратегічні комунікації, інформаційна безпека, протидія дезінформації.*

Розвиток російсько-української війни свідчить, що сучасний військовий конфлікт характеризується не лише безпосереднім зіткненням на полі бою, а й інформаційною війною, масштаби якої зростають у геометричній прогресії. Це,